

Els perfils reals d'un mite

Edicions Tres i Quatre,
coincidint amb la diada
del 25 d'abril, llança
un llibre al carrer que
descobreix els perfils
reals de la biografia
d'un home que
ha esdevingut mite:
Joan Baptista
Basset i Ramos,
l'heroi dels maulets.
Una obra escrita
per José Luis
Cervera Torrejón.

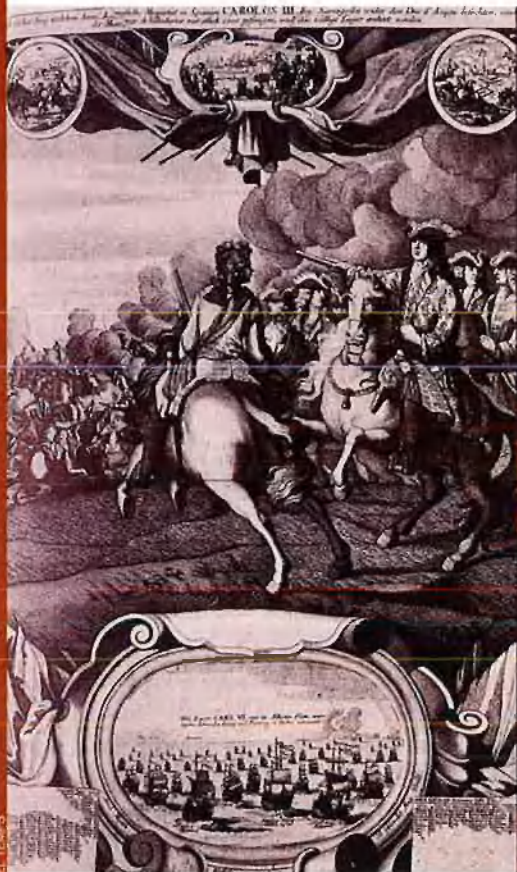
El caràcter de mite es fa palès amb la manca de bibliografia acurada que hi ha sobre Joan Baptista Basset. Ni tan sols es coneixen bé els seus orígens. Se sap que era fill de família humil i que era valencià, però no hi ha cap precisió sobre la data de naixement. Sol donar-se per bona la data del 1654, però l'autor de la biografia publicada per 3 i 4, José Luis Cervera Torrejón, ho posa en dubte. Segons el seu raonament, si així fos, quan es llança a la conquesta del Regne de València, al 1705, ja devia tenir més de cinquanta anys. A més, el 1714, Basset encara combatia i, per tant, devia tenir uns seixanta anys; fins i tot, sobreviu posteriorment a una llarga presó de cinc anys i també passa un temps indeterminat d'exili. Tot això, relacionat amb les condicions higièniques i sanitàries de l'època, la professió militar sotmesa a ferides —en va rebre almenys vuit de molt greus—, malalties que també va patir i, en conjunt, l'esperança de vida d'aquell temps, si hagués nascut el 1654, Cervera afirma que “hauria estat una persona de condicions físiques sobrehumanes”. I si bé sembla que, segons l'autor, Basset tenia una complexió física molt forta, poc comuna, no ho era tant per arribar a la sobrehumanitat que resulta de la data de naixement comunament acceptada.

D'altra banda, el seu caràcter també és un misteri, però l'autor apunta algunes dades que permeten conèixer-lo una mica. Primer, que tenia una personalitat seca, tallant, forta i “fins i tot molt violenta”. Segon, que li agradava vestir bé, fins i tot amb ostentació. Tercer, que la manca absoluta de dades sobre esposa, fills o amors fan pensar al biògraf en “una possible misogínia, fins a cert punt natural en un home que portava contínuament una vida rude, inestable i en països estranys”. Quart, que el fet d'haver-se trobat entre les seves pertinences una “llicacama i

calces de dona” podria respondre a orientacions fetitxistes, segons aventura l'autor. Cinquè, que era fervorosament creient. Sisè, que era un home amb un alt sentit de la lleialtat tant a la casa dels Neuburg, al rei com als seus amics, especialment a Jordi de Hessen-Darmstadt. I setè, que, sobretot, tenia grans aptituds, tant físiques com psicològiques, per al lideratge popular.

El crim de les calçades. Per què era militar Basset? L'autor suposa el seu allistament sobre el 1680 o 1681. Narra que s'ha entès tradicionalment que la causa va ser un crim o, pot ser, una mort per duel. “Si tenim en compte —escriu Cervera— l'ambient de violència que imperava a l'època i el caràcter irat de Basset no seria gens estrany que fóra així, si bé cap document no ho avala.” Aquesta hipòtesi es basa en un fragmentària documentació, no gaire acurada, que relaciona Basset amb un crim a pistola comès en la persona de Bautista Cholvi, just a vora del convent de les carmelites calçades, a València. És una tesi documentada, és clar, en textos borbònics que veurien en Basset la personificació de tot mal i per això Cervera no els dona gaire fiabilitat.

Hi ha altres dades documentals i circumstàncies que permeten trobar el motiu de l'allistament en raons familiars. Primer, que el jove Joan Baptista es va allistar juntament amb dos germans seus. L'autor apunta decididament, així, cap a una raó “més senzilla i normal” a l'època com eren les circumstàncies de la València de l'època, sotmesa a una severa crisi econòmica, i en la qual la sortida militar era lògica “per a joves d'esperit tan inquiet i aventurer com demostrarà ser-ho Basset”. A més, també era habitual que els que tenien ja familiars militars seguisin la mateixa carrera. Dos nebots de Basset així ho van fer. Seria lògic que tin-



gués, doncs, algun ascendent militar. Fost pel que fos, hi ha documentació que avala que es va allistar cap al 1680. Aquesta dada, relacionada amb altres, fa pensar a l'autor que el seu naixement se situa cap al 1664 i no al 1654.

Coronel de l'exèrcit imperial. Es coneix que al 1695 Basset tenia ja el grau de coronel d'enginyers a l'exèrcit imperial i que, al 1699, havia servit en les guerres d'Hongria durant onze anys, quatre a Catalunya i tres a l'estat de Milà. Per tant, en quinze anys de professió militar, havia assolit el grau de coronel, la qual cosa pot semblar una fulgurant ascensió però que, segons Cervera: "En aquell temps no ho era tant." En dinou anys Basset va participar en vint setges (quinze com a assetjador i cinc com a assetjat) i, a més, en onze batalles a cel obert, la qual cosa dóna fe de l'enorme experiència militar assolida en, relativament, pocs anys.

Durant els anys de l'estada a Milà, Cervera considera plausible que Basset es formàs a l'Acadèmia Militar. Així s'en-

tendria l'especialització com a enginyer que requeria de coneixements aritmètics i geomètrics. En qualsevol cas és indubtable que no només dissenyà i executà trinxeres, galeries de mina i altres tàctiques del setge militar, sinó que hi va participar directament com a combatent, ja que va ser vuit vegades ferit greument.

Al 1683, després de deixar Milà, va arribar a Hongria amb l'exèrcit imperial. Possiblement per intentar rebentar el setge turc a Viena, iniciat l'estiu d'aquell any, participant activament en les campanyes que recuperaren de mans del turc l'alta Hongria, Eslavònia i Transsilvània, especialment la presa de Buda (1686) i, també, va participar en la batalla a cel obert de Mobatsch en què va ser vençut finalment l'exèrcit turc. És en aquest context de les guerres a Hongria, segons Cervera, on Basset devia excel·lir com a enginyer hàbil, valent i efectiu, la qual cosa explicaria l'arribada al grau de coronel.

Durant aquests anys Basset va entrar en contacte amb l'alta aristocràcia. Va ser a través de Lluís Antoni de Nouburg i de

Jordi de Hessen-Darmstadt, el germà i el cosí de la reina d'Espanya respectivament. Ambdós aristòcrates van ser valedors de Basset. Cervera apunta com la tesi més probable l'allistament, que era habitual entre l'aristocràcia, de Lluís Antoni en el regiment dels Neuburg al 1667, on Basset prestava servei i on, probablement, es convertí en instructor i, més tard, en amic del noble. La tesi és plausible en els moments en què la germanor militar ho permetia.

Retorn a Espanya. El 29 de juny del 1695 Basset retorna a Espanya com a enginyer de l'exèrcit imperial dels Àustria per combatre a favor del rei. Arribava adscrit a les tropes que havien sortit de Llombardia sota el comandament general de Jordi de Hessen-Darmstadt el qual cridà expressament Basset per servir amb ell.

Ja a Barcelona, va ocupar un lloc de màxima confiança de Hessen. Probablement, segons l'autor de la biografia, va ser en aquests anys quan Basset va prendre consciència de tots els esdeveniments

ocorreguts al País Valencià. “Els successos de la Segona Germania eren encara molt pròxims, i fins i tot els últims processos dels seus dirigents encara caldejaven. Aquest fets degueren impressionar-lo profundament perquè les aspiracions populars que mogueren aquelles lluites les farà seues anys més tard, utilitzant-les com a caixa de reclutament per inclinar el poble valencià a favor de l'arxiduc d'Àustria.”

En ser nomenat Hessen virrei de Catalunya, el febrer del 1698, Basset no para en la seva activitat militar. Aquell mateix mes va partir a Orà, enviat per Hessen, on va servir militarment fins al final dels noranta. Després va ser enviat a Madrid. A la Cort, Basset es dedicà, segons Cervera, “a conspirar en suport dels interessos de la casa d'Àustria”, enmig dels múltiples moviments successoris causats per la malaltia de Carles II, el qual va morir, finalment, a la fi del 1700.

El mateix dia que el nou rei, Felip V, va arribar a Espanya, el 23 de gener del 1701, va signar la destitució del virrei Hessen per substituir-lo per un fidel seu, el comte de Palma. Hessen va ser desterrat. Va sortir al cap d'uns dies. Va fer aturada a Castelldefells durant tres dies i allà se li ajuntaren alguns personatges, entre els quals hi havia Basset. “L'estada, doncs, del coronel Basset –escriu Cervera– a Espanya, per primera vegada des de l'allistament, va durar sis anys” i després va marxar cap a Viena.

Entre Viena i Gibraltar. Entre 1701, quan va sortir cap a Viena, i 1704, la presa de Gibraltar, la vida de Basset es va mantenir marcada per la fidelitat a la causa i el servei d'armes pels Àustria. Va ser en aquest període que va obtenir el rang de general i va servir com a ajudant personal del rei. Fins que al maig del 1704 va tornar a posar-se a les ordres directes de Jordi de Hessen amb el rang de major general.

Amb ell va participar en les operacions militars fallides a la costa Mediterrània, inclosa Barcelona, fins que al juliol arribaren a Gibraltar, plaça que ocupaven les forces angloholandeses, entre les quals hi havia una companyia d'espanyols i dues de catalans, que estaven sota el comandament de Hessen, assitit per Basset. A l'a-

gost van obtenir la rendició completa i Hessen va quedar com a governador de Gibraltar. Les forces borbòniques sotmeten el penyal a setge. Durant la pressió militar de les forces del Borbó, Basset va rebre visites d'austriacistes catalans i valencians. Per a Cervera, no hi ha dubte que ja “tot contribuïa i facilitava extraordinàriament la seua actuació posterior a València”.

De Dénia a València. El juliol del 1705 parteix de Lisboa l'armada aliada austriacista amb l'objectiu d'ocupar Barcelona i després Catalunya i fondeja a Altea el 10 d'agost. Basset aconsegueix convèncer el rei que des d'allà es pot estendre la causa, i hi desembarquen. Fàcilment prenen la població. La flota segueix camí, i Basset queda amb un grapat d'hommes i d'armes per armar voluntaris, i amb el rang de “general de les armes del rei de València”. En dos dies les forces expedicionàries controlaven “trenta llocs i cinc viles” al capdavant d'uns 1.000 voluntaris armats. El 17 d'agost ja amenaçaven Dénia, que, finalment, es va rendir. El triomf va tenir un gran ressò, i l'heroi, nom propi: Joan Baptista Basset. En pocs dies, més de cent viles prestaren jurament d'obediència al rei i diverses forces armades es passaren al bàndol austriacista, de manera que Basset ja no disposava només de voluntaris amb poca preparació, sinó de militars formats en el combat.

La contraofensiva felipista va ser rebutjada per les forces de Basset i gràcies també en part a l'alleugeriment de la pressió militar, perquè les forces borbòniques es concentren cap a Barcelona. De fet, però, és igual: Basset ja és l'heroi. “A Dénia va arribar sent només un heroi militar; de Dénia va eixir convertit en líder del poble valencià.”

El 10 de desembre del 1705 van arribar a València notícies de la caiguda en mans austriacistes d'Oliva i Gandia. El perill era imminent. Les autoritats borbòniques intentaven reorganitzar-se i, sobretot, demanar ajut. Però els esdeveniments són massa ràpids i la pressió popular, que ja té en Basset el seu heroi, deixa els defensors sense marges.

“La mera presència davant les muralles de les molt reduïdes tropes de Basset –escriu Cervera–, albirades pels seus ha-



Dalt, una imatge ben típica: Felip V, cap per avall, al Museu de l'Almodí de Xàtiva. La capital de la Costera mostra així el seu rebuig al monarca que va ordenar la crema de la ciutat. A la pàgina esquerra, la il·lustració que apareix a la portada del llibre de José Luis Cervera Torrejón, a punt de ser publicat. Un dels combatents que hi surten podria ser Basset, del qual, però, no hi cap imatge fidedigna. Al costat, l'arxiduc Carles d'Àustria.



Els capitans i el conseller en cap de Barcelona, Rafael Casanova, juren defensar les llibertats de la ciutat.

abitants a les 5 h de la matinada del dia 16 prop de la porta de san Vicent, va capgirar qualsevol intent d'oposició. No eren només els esquadrans de Nebot, sinó una desordenada bandada de gent armada de la Marina, de la Ribera, de Xàtiva, que s'incorporaven a la marxa dels seguidors de Basset, el seu líder indiscutible. Abans d'arribar a les muralles, els sons dels 'caragols' convocaven una altra multitud d'homes i dones de l'Horta, que ven egües, carros o caminant i cridant iguals victors que els proferits per la gent dels gremis que, arraïmada a les muralles, esperava ansiosa la seua entrada a la ciutat.

"Comminat per Basset el lliurament, el govern de la ciutat reunit amb diputats de la Generalitat i representants del tres estaments, va acudir el virrei, qui va contestar 'que no le considerasen ya como a Capitan General, sino que acudiesen a la Ciudad que era quien había de dar las

órdenes'. Naturalment van acceptar capitular, després d'una breu entrevista amb el comte de Villafranqueza i el secretari Torres Eiximeno. A la vesprada, l'alegria popular s'expressava en la forma tradicional: visques, muires i crema de les torres de Serrans, la presó símbol de la repressió."

El 16 de desembre possiblement va ser el moment més important de la vida de Basset. "En fer-se fosc entrava a València, la seua ciutat natal, conquerida per ell per a proclamar el seu rei Carles, envoltat del goig dels seus, del poble baix."

La sort capgira. La notícia de l'heroïcitat de Basset va arribar a Barcelona el 21 de desembre. El rei Carles II esclatà d'alegria. A València, mentrestant, Basset ha de fer front a la pressió felipista. El dia 4 de gener es va veure obligat a sortir de la seguretat de les muralles per contenir els borbònics. És la batalla de Xiva, batalla que perd, igual com de la de Burjasot: les coses començaven a canviar.

Les tropes felipistes van fer un setge a València, tot i que per les contínues pluges durant dies el van haver d'aixecar. En les següents setmanes i mesos, els en-

frontaments es van generalitzar arreu del país, i les viles passaven d'unes mans a altres, amb la consegüent repressió salvatge. "La violència anava en augment -relata Cervera-. Cada dia que passava, la qüestió successòria agafava més aires de guerra civil al Regne de València, s'impregnava de ferocitat i imperaven les depredacions i represàlies sobre unes regles de comportament que, més o menys dures vistes des d'avui, eren respectades generalment per les tropes regulars enfrontades entre si."

L'aixecament del setge pels felipistes va ser un alè, igual com l'arribada del reforços enviats pel rei. El dijous 4 de febrer del 1706 va entrar a València el gruix de les forces angleses i holandeses sota comandament del comte de Peterborough. Aquell dia va jurar com a virrei el comte de Cardona.

Des del primer moment l'antipatia entre Peterborough i Basset es va fer evident. El primer no deixava passar oportunitat per humiliar o ofendre Basset. L'aristòcrata no en volia saber res, del socialment modest militar heroic. Fins i tot va ordenar detencions de col·laboradors de Basset sota sospita d'irregularitats en les confiscacions de béns. Hi havia tanta pressió psicològica que el dia 20 Basset va patir una hemiplegia, li va quedar la boca torta i va haver de fer llit durant dies.

Mentrestant, la pressió militar felipista no s'aturava. Es va ordenar la sortida de la ciutat de Basset al capdavant d'uns 500 homes per defensar Alzira. Així ho va fer el 4 de març, significativament, i es va veure obligat a eixir en carruatge perquè encara no estava recuperat del tot. L'heroi era repudiat. "Més que una eixida, semblava una expulsió."

Basset va defensar Alzira durant un mes i després va passar a Xàtiva, amb la mateixa missió. A mitjan maig la ciutat va rebre una duríssima ofensiva felipista. Basset resisteix una vegada i una altra i aconsegueix evitar les ànsies de rendició de molta gent. De sobte, però, van aparèixer les tropes austriacistes, eren nous reforços. El setge felipista es va aixecar, però els "reforços" anglesos tenien una altra missió: detenir Basset.

L'heroi va ser empresonat a Dénia. Les acusacions van ser haver ocupat València

sense permís reial i abandonar Dènia; haver fet concessions populars antisenyorials; un seguit de comportaments anticlericals, i també, la confiscació de béns. Hi ha mostres de descontentament popular i intents d'alliberar Basset, i per evitar-ho es va traslladar a Lleida. A poc a poc es va tranquil·litzar la situació.

El procés va ser lent, es va allargar del 1706 al 1707. L'abril d'aquest any, les tropes borbòniques van vèncer les aliades en el camp d'Almansa. "La victòria [dels borbònics] va trencar la trajectòria històrica del Regne de València. En aquella ocasió memorable, l'únic home que hauria pogut arrossegar els valencians a intervenir en aquella batalla decisiva era a la presó per ordre del seu rei."

Rehabilitació, presó i rehabilitació. En arribar a la cort barcelonina, el 2 de maig, la notícia del desastre d'Almansa, s'entén que tot el Regne de València és en perill immediat. Reunida la junta dels aliats, diversos generals van proposar la rehabilitació de Basset "*para capitanear los naturales del reino*".

Basset va partir, doncs, cap a la seua terra. Mentrestant, però, va caure València. L'objectiu, aleshores, era Dènia. Hi va arribar a principi de juny i va organitzar, com a màxima autoritat militar, tota la defensa i tots els preparatius bèl·lics, assumint el comandament de la plaça en nom del rei. L'arribada de Basset va despertar de nou gelosies en els que havien estat caps militars. I els reforços que demanava a la cort, es van fer esperar molt.

Al final de juny les forces borbòniques van posar setge a Dènia. La pressió havia de començar aviat. El bombardeig va ser intens, van obrir bretxa, van assaltar, però Basset continuava resistint. A mitjan juliol ja portava superades tres grans escomeses de l'enemic. Però evidentment la pressió es feia notar. I molt. Els caps –governador de la plaça i els oficials– anteriors a l'arribada de Basset es volien rendir, però ell no. Així, enmig d'una discussió entre el governador Rejón i Basset, Rejón, o algú altre, dispara a Basset, el qual rep també una ganivetada. Ferit, se'l deté. Paradoxalment, el setge es va aixecar l'endemà d'aquests fets. Des de Dènia el portaren detingut a Mallorca, on el virrei Savallà li va obrir un procés a

instància del governador Rejón i va decretar el confiscament dels béns de Basset. Després va ser traslladat a Barcelona, on, se'l va deixar fora dels ravalers de la ciutat amb la prohibició d'entrar a la Cort.

Per a l'heroi, van ser anys molt durs, no tenia recursos per mantenir-se. Espera i desespera la substanciament dels càrrecs pels quals se l'acusa en les dues causes. Alguns amics l'ajudaven a sobreviure, però la seva situació era dramàtica.

Aleshores, però, sorprenentment, hi hagué un nou canvi de rumb de la fortuna.

***"La tragèdia de l'exili
devia dur aviat
a la tomba aquell
valencià que va arribar
a unir els seus
compatriotes més humils
en una ànsia de llibertat"***

"La mort prematura de l'emperador Josep pertorba el panorama internacional. Mort sense descendència, l'hereu és el seu germà Carles, regnant a Espanya, qui per descomptat prefereix l'imperi a un regne disputat." I abans de partir el 27 de setembre del 1711, Carles va destinar a Basset una important quantitat de diners i la rehabilitació en el rang militar. Un acte de justícia per al servidor que li havia lliurat un regne.

L'últim setge a Barcelona. El 22 de desembre del 1711, Carles II va ser coronat com a Carles VI. La reina Anna d'Anglaterra, farta de guerra, va començar converses de pau amb França. El febrer del 1712 començaren les converses a Utrecht. "Els catalans van veure clarament el perill que planava sobre els seus furs, usatges i privilegis." Les esperances que poguessin quedar en l'emperador finalment s'esvaïren el juny del 1713 quan "els diputats de la Generalitat van rebre la carta en què s'informava de les raons que havien portat a concloure el tractat d'armistici i a ordenar l'evacuació de les tropes imperials. Aquest mateix dia l'emperador ordenà [...] l'alliberament

del jurament de fidelitat de tots els oficials i soldats espanyols que servien a Catalunya '*para que quedando en entera libertad, puedan elegir o la continuación de su Real servicio o ir a la parte que fuese voluntad de cada uno*'."

Basset no dubtà: es va quedar. Va servir al costat del conseller en cap Rafel Casanova en la resistència de la ciutat. El 16 de maig del 1714 Basset va signar, amb la resta de generals i coronels, la declaració de "*sacrificar las vidas antes de asentir a capitulación alguna con el enemigo*". El bombardeig s'intensificà cruelment.

"A les cinc de la matinada del 13 de setembre es van lliurar les claus de Barcelona. [...] La guerra de Successió a la corona hispànica s'havia acabat."

Presó, exili i mort. Basset, juntament amb altres caps de la resistència, va ser detingut. Se'l va enviar a Alacant, Pamplona i Ondarrabia, on va passar cinc anys com a presoner de guerra. L'ocupació d'Ondarrabia per les tropes franceses, en la guerra entre França i Espanya del 1719, li va donar la llibertat.

A partir d'aquest moment les fonts sobre Basset eren dubtoses. Cervera afirma que potser se n'anà cap a Viena, però no és clar. El que sí és cert és que "Basset no va arribar a viure molt temps després del seu captiveri. Si va anar a Viena, la qual cosa és bastant probable, segurament se li reconeixeria la seua graduació de general i part del seu sou. [...] Però la salut malmesa per les moltes ferides i malalties; [...] els anys d'humida presó; l'esperit potser també encara més esquerdat per la poca valoració dels seus serveis a la casa dels Àustria i per la manca d'il·lusions; la depressiva llunyania de la seua terra; sense família; potser només alguna mà amiga que li va oferir si no esperança una mica de compassió i consol; en conjunt, doncs, la tragèdia de l'exili fruit de les lluites fraticides devia dur aviat a la tomba –més prop del 1720 que del 1725– aquell valencià que, com només uns quants han aconseguit, va arribar a unir els seus compatriotes més humils en una ànsia de llibertat, desgraciadament fugaç."

Miquel Payeras